
UNIVERSITY OF TORONTO
VELUT ARBOR ÆVO

КАЗКИ СУЧАСНІ

зібрав і видав

о. Роман Залітач.

Ціна 30 цт.

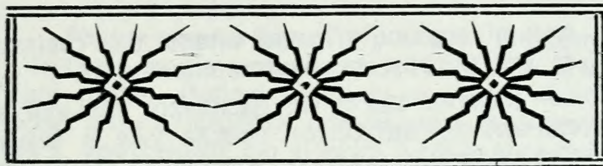

1913.

З Друкарні Руської Кат. Видавничої Спілки

27 Union St. New Britain, Conn.

ЗБІРКА
ІВАНА ЛУЧКОВА

КАЗКА.

Як ті пташата з гнїзда, що недоростками єще кинені у білий сьвіт, бо буря зломила дерево й розбила їх малесеньку ліпянку, так розбрили ся сьвітом сини старої Василихи. Тяжкі бо всюди настали у нас часи; не пливе більше земленька наша молоком й медом, не колише вітрець золотим колосом пшенички, помарнїла наша доля.

Поклав лях й жид та німець ланьцухом межу, всьо забрав собі, а ви, сини тої землї, беріть торбу та йдіть у сьвіт, шукайте хлїба, й корміть ним гадюку-тугу, що за виходом з рідного села віcть ся в ваше нутро. А й там не затопчеш неволї босими ногами, не затопиш єї гіркою сльозою; скрізь она одна, несповита, незодїта, повна злиднїв.

Так й у старої Василихи. Пішов один син до паньского двора, пішов другий за кордон, чи там в степи, де конї звенїли золотими ко-

лись підковами, а третий пішов десь сьвітами, за десяту гору, за сотню поплив воду.

Сама остала ся ти, Василихо, пильнуй же тої хатини, що боком вросла уже в землю. Стріха на ній не стріха, а решето; серед моху бадилє на ній виростає. Була колись шіпчина й хлївець при хаті, та поминай, де они ділись ся. Був кусень города, той сам, що жид поставив на нім свій курятник, минуло ся, остав сивий волос, та й безнастання журба, пікловане о се, що чувати з єї діточками.

Служить Остап у дворі й дивить ся як паньство розлїтає ся, як жидова неначе зїдлива комашня всіми усюдами тисне ся в паньскі хороми. Часами озве ся в панах давна їх бута, та рука вже не піднесе ся до гори, щоби не було видно під пахами дїр в жупанї. А там, пішли пани з торбами, а у дворі засїли пейсачі, пишні комнати в шпихлїр замінили, зсипують в них зерно, а портрети давних ляцких королїв та воєводів глядять зі стін, на що зійшли їх потомки.

Нераз прийде Остап до хати, до матери й гірко заплаче.

„Тяжка, мати, схужба у жидів“.

— „Кинь єї, синку, кинь, з голоду не помремо, ми привикли до нього“.

„Кину, мати, тільки вислуженину возьму, хату пошиємо...“

Пише письмо син Петро ізза кордону. „Тяжко й важко мені на серци. Свої ніби, а не свої люди. Роблю від досьвітку, до пізної ночи, а ще і глузують, посьміхують ся. І кинув би я, мамусенько, сю чужину й соколом злетів би до тебе, та жаль заробітку. Придбаю, поверну, хлівець побудуємо, може й корову купимо“.

Сплакнула стара Василиха, за послїдне купила сьвічечку, ставить перед образами, кладе поклони, молить ся, просить: „поможи, Боже, дітям моїм, не дай їх в обиду, нехай єще мої очи їх увидять, нехай мої руки єще перехрестять їх, нехай моє серце єще потішить ся ними!“

Прийшло письмо від наймолодшого сина, з далека, з Америки, та не чорнилом, а сльозою воно писане.

„Нї сну менї, нї спокою. Як кертиця рию ся я під землею, житя не певний. Нї церкви тут, нї брата-краяна. Навіть сонце чужому припікає так, що не видержить. Коби хоч птах по нашому защебетав, коби хоч зьвізди такі як у нас, а то всьо зимне, тверде, чуже. За кусень чорного хлїба, нашого вівсяного я дав би, не знать що. А братям скажіть, нехай роблять, рук відробляють, а на свому, бо нема гірше, як на чужинї. Дасть Бог, зберу центи, то верну до вас, може кусник землї ку-

пимо, а та земленька, щоби сьвятила ся, яка она менї дорога, від коли я єї не бачу...“

— — — — — — — — — —

„Не знати, сину мій, Остапе, чи увидимо ми їх обох, Петра й Івана, чи не відцурають ся нас?“

— „А деж би, матери мали би відречи ся? Гріх невідмолений!“

„Добре кажеш синку! Скільки наплакала ся я над вами, набідувала, ночий не доспала, хлїба не вкусила. Я би вам й крови не поскупила. Мої ви, соколи, аби й кинули ви мене, не покинула би я вас любити. Та не забудете, бо хто матїр забуває, того Бог . . . . . Ні, благослови їх, Господи, щоби жили Тобі на славу, менї на потїху!“

— — — — — — — — — —

Покинув Остап гірку службу-неволю, пошиває хату. Радіє стара Василиха.

„Добре синку, добре! Стара хата, а своя, єще прадідусь клали. Тоді у нас єще Польща була. Цуд-цуденний, що нарід витримав всю їхню сваволю. Пережило ся“.

Вернув син Петро зза кордону, який пішов, такий вернув до матери.

„Женити мене хотїли на паньстві, добра всякого доволї давали, та не хотів я кидати свого. Одна у мене мати, то й як женити ся без єї поради, без єї благословеня. Не хочу чужого паньства!

Горячо поцїловала Василиха своєго середучого. Не забув він на неньку. І стодїльчину й обірку поставив, є у них коровиця, лекше їм живе ся, хоч і з бідою, а все лїпше як перше.

— „Коби єще й Іван вернув, лекше би умирати! Так все думає собі Василиха, о се й молить ся Богу. А Він не відкине молитви чистого, материньского серця. Вернув Іван, заплакав від щастя на груди старої матери“.

І живуть они собі при купцї. Город відкупили, є і кусник поля. Правда, що треба рук приложити, та на те й живе ся, щоби робити.

Набідували ся змалку, за те радість їм, а старій матери потїха. Жиє вона, та Бога молить, щоби благословив дїтий.

А сусїди кажуть: „Дивіть ся, як то добрі дїти матери вінець!“ Коби й у нас так було.

— — — — — — — — — —

Знаю я неньку, знаю дорогу нашу Україну Русь. І єї дїти в бідноті пішли, хто за море, хто мусить чужим вислугувати ся. Иньшому приходить ся в тяжкім ярм стогнати. А прецїнь й они не повинні нїчим бути для тої неньки, як тільки вінцем, та славою за єї терпіня.

Але на нещастє не зі всїх є добрі дїти. Часом і на матїр забувають... Но, хто неньку забуває...

— Нї, нехай не буде у нас таких! Над нами буде тільки благословленє Боже, бо труд

і любов, серце і братню згоду, мир та щастє внесемо ми в хату нашу, зложимо до стіп рідної Матери України-Руси.

То не казка.

То — велике народне бажанє, що стає на очах наших ділом.

А ділови тому благословить сам Бог!

Не в грошах щастє.

У пишних комнатах Асторівскої палати лежить заледво кількадневне хлопя, сповите в дорогу тканю. Над ним день й ніч сторожать няньки, осібний лікар пильнує його здоровля й за свій невеличкий труд бере марницю — тисяч долярів в день.

Се хлопя, то власититель маєтку трох міліонів долярів, а майно те на днях збільшить ся у двоє, чи не у троє, а в десятеро більше буде оно, коли хлопець дійде до своїх літ.

А тільки одного не купить та дитина за всї свої гроші.

Не купить — батька. Бо сей батько, один з найбогатших людий цілого сьвіта погиб в страшній катастрофі, що постигла сьвіт, через пригоду з Титаніком. А що могила не повертає умерлого, то Астор VI. рости ме серед золота сиротою. Незавидна доля!

* * *

Колись, перед літами, на тій самій, американьскій земли, в хатині без помосту й вікна, в крайній бідоті родило ся хлопятко, дитя

рільничої сімї. Бідна мати не знала навіть читати, а всеж память єї благословена для всїх поколїнь Америки. Чому? Зрозуміє се кождий, коли скажемо, що єї син звав ся Аврам Лїнкольн.

Чи рівний Вашінґтонови ґенїєм й любовю своєї рідні, а найбільший зі всїх Американцїв терпінєм, народний мученик, Лїнкольн, дійшов би до тої мети, до якої дійшов, єслиб єго комната стояла в мраморних палатах?

Хиба нї!

* * *

В маленькій, курній хижині, на Україні, де сонічко сяє, де садок вишневий коло хати, де так любо жити, родив ся в бідоті, той, що ріс, як билина у поли, що пас ягнята за селом та пішов служити у паньскі покої, син Руси-України.

У нуждї було його житє, в неволї лїчив він днї й ночи, а нинї імя його безсмертне й сьвяте нам. Минуть ся мілїони Асторів, а імя Тараса Шевченка остане, як сонце, ясне.

А ті бідні, що з під курної стріхи народними вийшли героями, чи хоч один з них позавидував Асторам богацтва?

Не в грошах щастє. М.

I.

Небесні Птиці.

Ню Йорк.

Половина червня. Жара страшна, — правдиво ню-йорська. Сиджу в офісі і вже сам не знаю, що, і як маю робити, щоби бодай трохи прохолодитись. То встаю і проходжуюсь по офісі, то знова сїдаю. Та добре бодай, що офіс великий, та є куда проходитись. Офіс, як звичайно офіс „шифкартовий“, — повно „шифів“ на стїнах, дверах і вікнах. Підійшов я до вікна і власне уважно відчитував вивішену картинку з написею „Special to Europe $23.“, коли до офісу війшов зі словами „Слава Ісусу Христу“ якийсь молодий, рослий, до 6 стіп високий, русявий панок. Поздоровкали ми ся і питаю, чим можу служити. В відповідь на те, учув я цілу історию, нарікане на Америку, на людий, на тутейші обставини, і т. д.. довідав ся я, що добродій той має майже цілу

ґімназию укінчену, вислужив при війску в краю, знає ріжні фахи, а мимо того не може якось знайти тут жадного „джабу“. З того всього вийшло вкінци, що глядає занятя, і що длятого зайшов в наш офіс. Запропонував я йому, чи не поїхав би до Пассейку шукати для нас за людьми, яких ми збирали до фабрики желіза в Пітсбургу і я обіцяв йому за те по два доляри денно. — Панка мого, що представив ся як Роман Б., утїшила моя пропозиция, в довшім викладі вихваляв всї свої спосібности і практику в того рода занятю і вкінци . . . . . зажадав чотири доляри задатку. Переконаний документно про недзвичайні спосібности д. Романа, і утїшений, що придбав я нашому офісови таку знамениту „силу“, — мимо шаленого горяча, спроміг ся я на тілько енерґії, що витягнув з кишені шабатуру, закотив єще висше рукави сорочки, дав йому чотири доляри задатку, та, виправив до Пассейку.

По двох днях, але вже в холоднійший час, зявив ся д. Роман знова в офісї, але вже так парадно перебраний, що я ледви його пізнав. Нове убранє, нові черевики, капелюх, сорочка, — одним словом елєґант першої води. Відпочавши зарапортував, що все „ов-кей“ іде, що має вже готових двацять робітників першої кляси, і що лишень длятого їх не привіз зі собою, бо не мали гроший на дорогу з Пассейку до Ню-Йорку. Якось то мене тро-вразило, що такі робітники першої кляси і

мали по кводрови на дорогу, вкінци однак переконаний аргументами пана Романа, що так справді річ має ся, як він каже, і що робітники ті чекають лишень на него і на гроші на дорогу, — виплатив я д. Романови тих двацять кводрів, а крім того єще окремо два доляри для него самого і виправив його назад до Пассейку, з тим, що чекаю на него і на тих робітників того самого, або найдальше другого дня рано.

Коли д. Роман мав вже відходити, запитав я ще, звідки взяв гроші, що так красно убрав ся. На се д. Роман відповів мені з філютерним усьміхом, що в Америці можна всьо дістати, треба лишень знати спосіб і уміти використати кожду нагоду. Заціквлений зачав я питати дальше і довідав ся, що д. Роман, їдучи до Пассейку, зачув, що там є багато наших руських дівчат, робітниць. І вже в дорозі постановив те відповідно використати. Длятого зараз по приїзді до Пассайку, вишукав одну дівчину і так потрафив єї „закрутити“ голову, що она таки того самого дня пожичила йому двацять долярів. За сї гроші, — додав, — убрав ся „від стіп до голови“. — Га! думаю собі, — дуже спосібний чоловік, нема що казати, але моїх одинацять долярів певне пропадуть! — Але тяжко якось було мені, відбирати від него ледви що виплачені гроші, — тож розпращав ся я з ним, на око, цілком спокійно.

Було се в половині червня, с. р. Тепер вже конець серпня, але я до сеї пори не бачив, ані добродія Романа, ані двацяти робітників, ані своїх одинацять долярів...

Надармо, здаєсь, чекає також і та дївчина з Пассейку на своїх двацять долярів, та жениха.

* * *

Десь в половині липня, с. р. оповідаю сю пригоду в . ружку знакомих, та довідую ся, що д. Роман Б., того самого дня, як взяв від мене сім долярів, був в росийско-православній консисториї та просив о принятє до їхнього семинара, а при тій нагоді витуманив там пять долярів „запомоги“.

* * *

А дальше, — читаю в одній (писаній по руськи) презбітеряньскій газетці, що виходить в Пітсбургу, „пересторогу“, для американьскої суспільности перед непевним „індивідуум“, (людиною), що іменує себе Романом Б., та удає після потреби або ревного греко-католика, або росийско-православного, або презбітерянина, і в той спосіб натягає в Пітсбургу легковірних краянів, під ріжними позорами, — в неможливий спосіб.

* * *

Я певний, що того рода „небесних птиць“ увихає ся більше по Америці і те власне спонукало мене написати отсї рядки.

II.

Тутешні весїля.

Здибаю на улици знакому дївчину:

— „Як ся маєте, Настю! — давно я Вас бачив, — куди так біжите?

— „Як ся маєте, та чекайте, бо дуже не маю часу. Але, правда, ви єще не знаєте: я віддаю ся. І всьо, знаєте, на моїй голові. І галя і музики, та й гостї, керичі і заповіди. А за всьо плати, та плати. За два дни видала я вже яких сто долярів“.

— „Ну, ну, — та що там гроші! От дякувати Богу, що вже вкінци допливаєте до берега, що знайшли відповідного жениха, та що вже туй-туй заложите собі власне господарство...“

— „Та справдї, дякувати Богу, натрафила я на дуже порядного і робучого чоловіка; а любимо ся так, що і не можу вам сказати! — Але ви мусите бути на моїм весїлю! Добре?“

— „Добре, чому нї? Але як називає ся ваш наречений, та де буде весїлє?“

— „Мій жених називає ся Олекса, ви знаєте його, се той сам. шо недавно вернув зі старого краю. На весілє я винаймила чудову галю при евні С., межи 9. а 10. улицею; галя така, що варт буде й погуляти. Сама галя коштує 60 долярів! Прийдете?

— „**All right!** — а коли весілє?"

— „Від сеї неділї, що прийде, за два тижні. Памятайте добре і прийдїть конче, бо я би погнївала ся на смерть. А тепер іду вже, бо, страх, не маю часу. Бувайте здорові!"

Й ми роспращали ся.

* * *

В тиждень здибаємо ся знов на улици.

— „А щож там, Настю, чувати коло вас? Щасливі ви? Таж то за тиждень вже ваше весілє?

— „О, так! — я дуже щаслива! але правда, ви єще всього не знаєте: я вже не віддаю ся за Олексу, але за Луця!"

— „Що? як?..."

— „Та то, бачите, я Луця знаю ще давнійше, як Олексу, але він все якось подалеки тримав ся від мене; аж як почув сеї неділї в церкві мою першу заповідь з Олексою, то й зараз прибіг за мною до дому, та як зачав мене просити, та заклинати, то я й не мала серця йому відмовити".

— „Ну! а щож Олекса на теє?“

— „Та що? От покрутив ся трохи, — та й тільки. А вкінци, щож він мав казати, коли то я всі дотеперішні передвесільні кошта поносила, всьо я платила!“

— „Но і не шкода тих коштів?“

— „Та яка шкода? — та преціньь нічо не пропаде! Весілє буде того самого дня, галя, музика і керичі ті самі, — лишень треба буде дати зробити нові запрошеня і треба буде піти до „ксьондза“, та перефіксувати заповіди з Олекси на Луця. Біжу до них, бо то завтра неділя. Але ви прийдете на весілє — правда?

*
* *

І побігла! — А я ще довго стояв на улици і думав над тим, що у нас, в старім краю, якось інакше вяжуть ся сопружества, як тут в Америці, хоч в старім краю нема ані керичів, ані галь по 60 долярів!...

Правник.

Кандидат на великого американсько-руського патриота.

(Із записок сьвященика).

...Я зліз з проповідниці ледви живий від невиносимого горяча і перетомленя. Вже раннім ранком можна було надіяти ся спеки, зливи, а поза тим парою і мракою пересиченого воздуха. Се було другої половини липня. Саме тоді, коли зачав я говорити проповідь, „пішли в гору небесні заставки" і в природі заклекотіло-зашуміло, мов в кітлї. Здавало ся, що вся духота, що порозлазила ся була по відкритих міських горбках, стовпила ся в деревяній церкві, підплигнула під проповідницю і обняла мене такою жарою, якої не зазнав я ніколи. Хоч як люблю сердечно душпастирські обовязки, та тоді, здаєть ся, всьо був би віддав, щоб тільки звільнити ся від сеї страшної атмосфери.

В хаті було не инакше: про обід не було що говорити, голова ходила ходором, піт котив ся по лици цюрком... Один ще ратунок в тім, що Американець, у своїй недосяжній

практичности, в кождім кутку ставляє крісло до гойданя, а в сінях . . . „айсбаксу“... Охолодивши ся яко-тако, почав я поволи піддавати ся своїй найбільшій хоробі. передумуваню всіх **можливих** способів до розвязаня **неможливих** проблємів... Був би може і задрімав серед солодкого фільософованя із самим собою, колиб не нечайне, нервове покручене автоматичного дзвіночка, уміщеного звні входових дверий.

— Прошу увійти! — крикнув я відрухово на проразливий голос дзвінка, затягаючи рівночасно ковнїрець і легесеньку блюзу.

До кімнати всунуло ся якесь молоде, підстрілене шелевило, з винищеним лицем і неспокійними, мутними очима. В кармані сторчав великий звиток нюйорського ,,**Sonntagsblatt-y**“ руками перекидав нервово замараний, соломяний бриль.

— Чим можу служити? — спитав я чемно, показуючи рівночасно на плетяне креселко в супротимелнім куті кімнати.

— Я з Галичини, укінчив реальну школу в Коломиї! — промовив пришелець цілковито змішаний, поглядаючи на мене на-пів з тревогою, на-пів з нетаєною цікавостю.

— Рад бачити галицького гостя... Кажете, що укінчили реальну школу в Коломиї! Цікава для мене новина: я ходив в Коломиї до гімназиї, та реальної школи...

— Отець добродій були в Коломиї... були в коломийській гімназиї? Гарно там, правда... За вас ще певно реальної школи не було...

— Не було! — одвітив я преспокійно, не даючи по собі пізнати, що брехнею мене не підійдеш.

— Я прийшов до отця.., так богато всюди про вас говорять... кажуть, що се інтелїгентний сьвященик...

— У нас нема сьвящеників неінтелїгентних, принайменше після офіціяльної оцінки...

Мій гість поглянув на мене допитливо, не зрозумів певно моєї відповіди. По хвили сказав:

— Може хочете прочитати німецьку часопись?

— І витягнув повний плік „**Sonntagsblatt-у**".

— Дякую, я виписую сю часопись від часу мойого приїзду до С.

— І чого я приїхав до Америки? — почав він швидко лепетати, спустивши голову у діл.— Був би тепер ходив на технїку, дійшов би небавом до становиска, до хлїба...

— Нема за чим жалувати! Технїку покінчити, треба багато гроша... До того тепер таке переповнене, а Галичина не має ні фабрик ні промислу ні навіть природних умов. Як вам йшла французька мова, чи багато лишило ся в памяти?

— Французька мова... я чув, що отець говорять по французьки...

— Ні, я учив ся і при читаню розумію дещо, та говорити нічого...

— Я так само! — одвітив видимо вдоволений.

— Щож ви робите туг в Америці?

— В майнах роблю... інтелїґентний чоловік не може тут найти иншого занятя. Був у мене польський біскуп Г., казав до себе прийти, щось хоче зі мною зробити... Певно хоче мене мати попом. Яка то віра? О, я віру ціню, молю ся! Як хто з мене сьмієть ся, то я собі нічого не роблю. Був я кілька днів тому в книгарни Г-а і насьміхав ся з мене Г., що я клерикал і був я також у д-ра К. і казав він менї: що хочете, робіть, тільки не сьпівайте „Господи помилуй“. Як ви менї радите, йти на польського попа?

— В таких справах інтелїґентному чоловікови годї радити, — одвітив я насьмішливо — се справа совісти...

— О, моя мама така побожна, вона-б плакала, колиб я пішов на польського попа! Говорив я довгий час з Ортиньским на посьвяченю церкви в О. Ф. і то недобрий чоловік, менї говорили, що він вас дуже не любить...

— При посьвяченю церкви в О. Ф.? — крикнув я здивований. — Яж цїлий час не від-

ступав єпископа... З ним приїхав і його відвіз аж поза наші околиці!

Мій собесідник навіть не зрозумів сього, що я зловив його вже може десятий раз на поганій, штубацькій брехні. Белендів небелиці, говорив патриотичні фрази, яких годі було, як то кажуть, ні пришити ні прилатати а все мішав до своїх глупих слів свої запевненя що до віри, релїгійности, клєрикалїзму. Я пізнав сейчас, що се один з многих пташків між американськими Русинами, що то лизнувши дещо на шкільній лавці, а не будучи в силї через лїнивство або батярство покінчити наук, перенесли ся за море українські маси... органїзувати і научати. Забув я і на своє умучене і на душну атмосферу, а почав швидко сплїтати свої думки в сумні-пресумні заключеня...

— О, милий Боже, — товпила ся думка за думкою — і такі то безідейні, невишколені, рішучо неморальні одиниці, виростають поволи на провідників народних! І вони, ошукуючи тепер брехнею і підступом одиниці, будуть опісля обманювати нарід, свої особисті бажаня будуть обвивати в плащик альтруїзму, сипати сему народови безглузді слова про поступ, ревність, волю, братерство! О, Боже милий! І таке індивідуум, що не має понятя про сьвіт Божий, що в своїй голові не має нічого крім пустих кличів, яких значіня не доцїнює,— буде опісля між темним народом горлати, що тільки він подасть йому правдиву просьвіту, а

не піп і не церков! І до чого се доведе? Таж першою умовою до проводу серед народу є моральність, точно зображене понятє добра і зла, правда, сталість у пересьвідченю, рішучість і неустрашимість! А сего головусого молодика, що ось прийшов мене обманювати я міг би одмим словечком з клєрикала зробити ісповідником анархізму! Камо грядемо? А тих провідників, просьвітителів тьма-тьменна! Сидять отсі недовчені крикуни, заложивши руки, троять рідний народ і горлають: „Нас капіталізм кривдить і попи! А за ними темні маси . . . і „попи“!

Був би я оттак передумав не одну годину, забуваючи зовсім на присутність гостя у моїй хаті, коли він сам перервав мовчанку:

— Чи є у вас читальня?

— Так, в С. я заложив минулого року. А на другу неділю закладаю читальню на Т.

— О, то я поїду з вами і буду вам помагати у вашій праци. Чи ви читали „Украдене щастє?“

Я видивив ся на нього трохи вже лютим зором. Шкода, що не спитав мене, чи я умію підписати ся! Не дістав одвіту і спитав скоренько далі:

— Може-б я зачав учити читальників: „Максим Боруля?“

— Може „Мартин Боруля“, паночку,— добавив я зіритований до крайности.

— Так... так... Мартин, Мартин...

— Менї час на ечірню... обовязок...

— Я також йду до церкви...

Може перший раз в моїй душпастирській праци я відправив вечірню недбало і змучив ся страшно.

А мій „укінчений реаліст“ молив ся набожно на вколїнках цїлий час і дивив ся, чи я одушевлений його побожністю...

— Що се може бути за чоловік? — питаю я кілька днів опісля свойого товариша-учителя.

— Не знаю, отче! Він в церкві все є, молить ся дуже щиро з книжочки і всїх і вся впевняє про своє привязанє до церкви, віри, сьвященства...

— Се звихнене індивідуум і кандидат на обманця а тимсамим, як виросте, буде „рунувати“ на якого „прецеду від спулка“, „касїєра“ або, що найпевнїйше, на... патриота і „поборника проти козній і злоби попівської“...

— Може отець мають лїпший зір...

* * *

Два тижнї опісля оснував я читальню в Т. Мойого гостя бачив я частїйше. Він хотів менї імпонувати то тим то сим, та, на своє превелике здивованє, переконував ся, що я знаю навіть се, чого... він не знає. Дізнав ся случайно, що я гуртую нарід в Т. в тій цїли, щоб винищити розпаношене там гайдамацтво і от запаленів з радости.

— Отче, я розібю їх скоро! Сам редактор, Х., називає їх зволочею й дураками! Я буду їздити часто, тільки церков уратує зіпсований нарід! А може гайдамаки будуть робити перешкоди в основаню читальні?

— Хто хоче щось зробити, сей заздалегідь мусить обдумати, чи перешкоди дадуть ся усунути. Я певний свого усьпіху і тому всьо буде **all right!**

На перших читальняних зборах був присутний і він. Не обзивав ся однак ні словечком. Ідучи з поворотом до С. карою, був одушевлений, — Тепер гайдамакам амінь! Сорок пять членів, — се сила! Я буду мав на другу неділю реферат про Маркіяна Шашкевича...

Хоч як нерадо я згодив ся, знаючи, що на сходинах і я буду присутний.

Його реферат — се було видертих кілька карточок з якоїсь популярної брошури. І се не було лихо! Та біда в тім що „референт" прочитавши одно реченє, зачав пояснювати, та так недоладно і невміло, що я зі сорому схилив голову на коліна. Минуло так кілька хвилин. Та бачу, що тут без скандалу не обийдеть ся. Мій „референт" торочить брехню за брехнею, блендить всьо що слина на язик принесе, а притім покликує ся не мене словами: „як то вам вже перед хвилею отець говорили!" Мені кров била до лиця, в голові щось товкло, бачу лице читальників, як все звертають ся на мене... Наконець чую, як „референт" пояснює!

— Бо то, бачите, розумієте... Шашкевич, розумієте... не головою заробляв, бачите... на хліб, але з тяжкої праці, розумієте, своїх... рук утримував родину щоб не згинути з голоду...

Я скочив, мов опарений, але сів назад, бо почув щось ще пікантнійшого:

— І говорив, розумієте, в дому по руськи... а не по московськи... бо як Українці відійшли ся від Москалів в... дванайцятім столітю...

Менї вже було за богато отсего добра. Приступаю до нього і тихо шепчу йому:

Читайте з карточок, та не пояснюйте, бо.., бо... нема часу...

Однак: від чогож гордість у кождім чоловіці? Се мої слова видко „понизили“ „референта“ і він сейчас зліз з трибуни, обіцюючи решту „дочитати і обяснити другим разом.

Того самого дня я дізнав ся, що гайдамаки мають мати на Т. віче і баль. На тім вічу має говорити якийсь шалапута про... украінський університет а творець одним-однїського реферату, з яким возить ся по всім усюдам, як Івась з писаною тайстрою чи пак бабиною лизею, має говорити про... „червоний прапор“, про се, як то треба вірити в стовп і про... ну, та кого, як не попів... Перестеріг я людий, щоб на гайдамацькі соборища не йшли, а особливо, щоб гроша свойого не давали...

— — — — — — —

Мене в самий день віча не було ні в С., ні в Т. Другого дня, по вічу, приїхало до мене двох читальників з Т.

— Як там удало ся гайдамацьке віче? — питаю.

— Нікого не було! — відповідають вдоволені. — Наші держали ся знаменито! Гайдамаки пішли в дубину! Багато гроша доложили! Колиб не гайдамаки з В. і С., то на сали не булоб нікого!

— Дуже радую ся, бо се заповіт красного розвою народного житя на Т. Щож ще більше нового?

— Та... найбільше цікаве се, що на тім вічу... промовляв проти отця... знаєте хто?

— ? ? !

— Сей, що так славно „поясняв" людям в читальни значінє Шашкевича!

— Не може бути! Щож він говорив?

— А ось-що: „Я вам скажу цікаві річи!" — говорив „референт" перед гайдамаками. — „Знаю всі пляни його! Розумієте, піп хоче гайдамаків знищити! Якого чорта він мішаєть ся до нолітики? Яке право має він приїжджати до Т.? Вигнати його! Не вірте, що в читальни є сорок пять членів, там вписало ся тільки чотири і ходять за попом і лижуть йому руки! Буками попа! Пощо нам кадило? Тільки гайдамаки правдиві оборонці народу.. і т. д. і т. д."

Признаю ся, що я ніколи так сердечно не сьміяв ся, як тоді, коли почув таку прецікаву новинку. Але опісля, роздумавши гаразд сю подію, прийшов я до пересьвідченя, що багато-багато траґічного містить ся в нїй. Які погані характери їдуть між нарід! З якими иморальними кличами! І їх так багато, так багато, тих закукурічених голов а темних-темних, як камера фотоґрафічного апарату! І всї вони, всї до одного видають апелї до народу і взивають його до патриотизму, просьвіти, енерґії, жертволюбивости! І цїла траґедия в тім, що нарід йде за ними, за тими блудними огниками на перебутвілих торфовисках, за сею музикою, що її подає тільки відгук а не дійсність, за сею псевдо-красою, що її малюють пусті слова, а не кисть серця і розуму!

О, безталанний ти, руський народе, на чужинї, за морем!

В Скрентон, Па., 6-го вересня 1912.

к сердечно
таку преці-
зши гаразд
дченя, що
в ній. Які
! З якими
агато, так
а темних-
) апарату!
апелї до
изму, про-
цїла тра-
, за тими
х торфо-
дає тільки
о-красою,
ість серця

ароде, на

есня 1912.

„Краяни“.

Ню Йорк.

Олена К. була девятнацятилїтна донька — одиначка у свого батька — вдівця. Приїхала зпід Тернополя в Америку лиш тому, щоби як найскорше заробити яких 200 долярів і дати свому старому та немічному батькови на сплату довгів. Хотїла она в той спосіб уратовати батьківський ґрунт від ліцитациї.

Иньшого ратунку не було. Батько старий і вже від трох років хорий не міг працювати, — а Олена хоч шукала, не могла найти в краю жадної такої роботи, де би бодай за рік-два змогла

заробити тільки гроша, щоби сплатити батьковий довг. А не могла допустити до того, щоби єї батько знайшов ся на старість без даху над головою і на ласці чужих людий.

Таж в Америці много наших людий заробляє красний гріш, чомуж і она не могла би заробити ? — Она мусить заробити і заробить, хоч би мала як найтяжше працювати цілими днями і ночами.

Тяжка, дуже тяжка була розлука Олени з батьком! Лишила його Олена під доглядом старої комірниці. Старий батько благословив її в далеку дорогу а сусіди та знакомі вивели її на колїовий дворець. Відїхала....

* * *

Заїхала щасливо і дістала ся до дому Івана Х., знакомого і далекого свого кревняка, — який ще перед трома роками з жінкою виїхав до Америки і замешкав в Ню Йорку.

На їх предложенє, лишилась у них на „борді", але мусіла зараз заплатити Івачови три доляри за те, що відобрав

ї з „кассельґарди“, а три доляри єго жінці за один тиждень з гори, за борд.

* * *

Іван з жінкою мешкали в брудній, переважно жидами замешкалій камениці, на пятім поверсі. Мали три невеликі комнати „руми“, 4 ліжка великі, стіл, желізну піч, кілька крісел і куферків, се ціле хатне умебльованє. Одежа висіла по стінах. — Крім Олени мали єще пять бордерів, а то, трех мущин, одну дівчину і одну жінку, що в Пітсбурґу покинула свого мужа і двоє діточок та утікла з своїм бордером до Ню Йорку. Обоє мешкали разом у Івана Х. Всі бордери кінчили свою роботу о 6-ій год. вечером і приходили до Івана на вечеру і спанє Кожде з них спало, як хотіло і де могло, сталого міця на те — Крим ґосподарів — не мав ніхто з бордерів.

Майже що дня по вечери сходило ся до Івана много инших краянів і краянок. Приносили кілька або і кільканайцять „пайнтів“ пива, пили, сьпівали, грали в карти, сварили ся, а часто і побили ся

тая, що сусіди мусіли кликати полісмена з улиці, щоби робив порядок.

Олена довго не могла привикнути до такого житя терпіла проте страшно і переживала чисте пекло в души, але вкінци якось зрівнедушніла на всьо, тримала ся від всіх здалека і занимала ся головно своїми думками. А гадки єї звертали ся все лишешь до одного: щоби як найскорше заробити гроші і вертати до краю.

Нераз крики, сварки і лайки наповнали ціле мешканє, цілу каменицю, — а Олена, сївши десь в кутку, й не чула того всього, бо гадками була в своїм селі, коло свого старенького батька...

* * *

І Бог пощастив Олені! Дістала зараз роботу в „шапі"; зачала від платні по шість долярів тижнево, а вше по двох місяцях діставала по десять долярів. Допомогла їй в тім пильність і точність в роботі. Жила як могла найощаднійше, складала цент до цента і вже по шістьох місяцях мала зложених сто

долярів. Ушила маленьку торбинку з полотна, вложила в неї гроші і завісила на шиї; і так все мала їх так в день як і в ночи при собі. І в сні стискала руками ту торбинку, з цілим єї маєтком, цілу свою надію і одиноку відраду в єї тяжкім, та невеселім житю в Америці. „єще раз тільки заробить і за яких шість місяців верне домів.“

Раз якось зазріла ґосподиня, як Олена, вибираючись до церкви, перечислювала свої гроші. Очи аж засьвітили ся їй до тих гроший. — Ніколи не гадала, щоби Олена вже мала тілько гроший за так короткий час. — Треба буде щось конче з тою „ґрінορкою“ зробити, щоби відобрати їй ті гроші.

Зачала отже намавляти Олену, аби всі гроші давала їй до переховку, бо то дуже небезпечно носити їх при собі. Може згубити, а може хто і вкрасти. Таж то Америка. Преціньь Олена не має й понятя які тут люди страшно лакомі на гроші і яких способів нераз уживають, щоби дійти до них.

Олена на разї відмовила, але від того часу не мала вже спокою. Все здавало ся їй, що справді може еї хтось напасти на улици і відобрати гроші. Тому вкінци по кількох днях віддала всї свої ощадности ґосподини до переховку та від того часу віддавала їй вже що суботи і кожду нову „пейду.“

Ґосподиня приймала великодушно ті всі гроші й все обіцяла віддати їх на кожде жаданє Олени.

* * *

Настав місяць май: Олена числить, що має вже двіста долярів зложених. — Попрацює еще один місяць, зложить собі на „шіфкарту“ і десь кінцем червня — на самі жнива — поїде до дому. Боже! що то буде за втїха! За для тої хвилї варто було так тяжко і гірко працювати.

Написала до батька, що на жнива буде вже дома і привезе гроші..

* * *

Один місяць перебіг так скоро, що Олена аж сама дивовала ся. Має вже

гроші і на „шіфкарту“. В суботу відбере послідну „пейду“, розпращаєсь з „босом“ і товаришками, в неділю купить „шіфкарту“ а ві второк вже буде на корабли.

Радить ся ґосподині. де би купити „шіфкарту“ і просить гроші.

Ґосподиня збентежсла ся чогось. Намавляє Олену, щоби єше лишилась бодай з місяць. Шкода тратити таку добру роботу. Батькови на жнива нехай пішле з десять долярів і все буде гаразд.

Олена обстає при своїм. Тоді вже ґосподиня обіцяє в неділю рано звернути їй всі гроші.

* * *

Надходить субота. Олена йде послідний раз до роботи і по послідну „пейду“. — Коло 5. години пополудни дістала гроші, розпращалась зі всіми і біжить до дому. Така рада, — дуже рада — всьо вже скінчилось, от-от за яких два тижні буде вже дома. Вбігає в каменицю, перескакує по два-три сходи нараз, — задихана добігла до своїх дверий — та застає замкнені. Пукає,

гримає, накликує, — ніхто не отвирає, і не чути, щоби й хто був в середині. — „Ґосподиня певно пішла до міста“ думає Олена і сходить назад по сходах в долину.

На долині здибає сторожа. Питає єго коли ґосподиня пішла до міста і коли верне. — Сторож дивить ся на Олену, пикає файку; а вкінци каже їй „що Іван з жінкою рано єще попродали всі „ґрати“ меблі і всьо, що мали в хаті, тай виїхали, як казали, до Канади. Куферок єї і других бордерів лишили у него“.

Олена дивить ся на сторожа мов мертвим зором. Чує якийсь шум і гук в голові і ухах, в очах почорніло цілком а потім зачали скакати і перелітати перед її очима якісь ніби совітилка, ніби ясні плями... чує що щось незвичайного діє ся з нею тратить притомність і паде зміліла на землю...

Доморослий Савл.

(Правдиве оповіданє з американського житя.)

Коли Юрко перед кільканайцати роками приїхав до Америки, то страшно горював. Бідував так тяжко, що мимо американського чудернацького права, яке каже дбати самому лише про себе, люди мякшого серця помагали нещасному Юркови чим змога. Один постарав йому якої їди, другий офірував у себе безплатний нічліґ, а иньший встромив часом в руку якого кводра або й пачку тютюну з паперцями і „мечками“. Спомагали сердеги свого ближнього як на Христових дітий пристало, а Божественний Спаситель смотрив на сі вчинки милосердя зі Свого престола та радів, здаєсь, що наука,

яку Він голосив колись на земли своїми устами а і тепер голосять Його наслідники і слуги, не пішла на марно.

Алеж Юрко і варт був тоді того попертя. Приїхав з краю з кріпкою вірою в Бога і в Його сьв. Церков, як його батьки вчили. Не було неділї, щоб він не пішов на Богослуженє до капличи, бо церкви в тій місцевости, де він заїхав, тоді ще не було. Просив він заєдно в т'м малім храмі Божім о красшу долю. А що був сьпівучий, тож належав і до хору. Згодом, коли парохія задумала будувати церков, доложив він немало старань і не жалував труду, щоб найскорше здвигнути дім Божий. Словом — був правдивим і щирим сином своєї церкви.

Одно лище, що не мав щастя дістати де якої роботи на довший час, бо тоді бачте, коли він приїхав, був в цілій Америці великий застій, або як загально називають — злі часи. Поробить бувало день а найбільше два дни і вже по роботі. Нераз та не два гірко плакав, та не було на се ради; ані не

було за що вернути до краю, ані не було з чого тут жити. От хиба гинь тай тілько.

Та Бог добрий вислухав його прозьб. Часи поволи змінились і наш Юрко дістав легку сталу роботу та притім добре платну, як наші люди називають „політейшин джаб“.

Тепер Юркови нічого вже не бракло. Гроший мав досить: міг добре з'їсти, випити, забавитись і вбратись. А звісно, кому добре поводить ся, тому й приятелів не брак, що часом і буком від них не обженеш ся. Тож і Юрко навязав зносини з ріжного рода людьми — мав широку компанію. Жив весело, пив і гуляв. Як каже народна приповідка: „Добре дуріти, коли приступає.“

Та воно все булоб ще гаразд, але як Юрко памятав в біді і горю про Бога, так тепер цілком Його відрік ся. Перестав ходити до церкви, а що гірше, став в ряди її ворогів-гонителів. Висьмівав свій обряд та ненавидів слуг Христових, які нічогісінько злого йому не зробили. І то не тілько, що сам був

вже над пропастею, але ще й других гіршив своїм злим прикладом.

— По що — каже — мені церкви і сьвящеників? Вони за нами прийшли сюди, не ми за ними.

Нераз та не два серед сьпівів криків і піятики настановляв в сальоні епископам і сьвященикам пейди а иноді і цілком їх касував. Його не чудовала ся обставина, що „супер“ з тої шапи, в якій він робив, брав 15 долярів денної платні; за се не могло йому зійти з дива як сьвященик може побирати 15 до 20 долярів тижневої платні, хоть і Юрко сам тілько, а навіть і більше заробляв.

З доброго та ревного сина церкви, зробив ся з Юрка її явний ворог. Почав нищити се, що сам недавно помагав будувати.

Прийде бувало піст, а наш Юрко, який вже від тепер звав себе „Джорджом“ поставить перед себе ярдову ковбасу та давай насьмівати ся та глузувати з посту і з тих, які хотіли бодай

один день стриматись від мяса, яке заєдно заїдали.

Так як до церкви, остиг Юрко і до рідного краю та до бідних старих родичів, які в біді та в злиднях докінчували своє старе житє.

Старий батько писав кілька разів до Америки, але не удостоїв ся навіть відповіди від невдячного сина.

Ось і днесь приніс почтар Юркови послідне письмо від батька слідуючого змісту:

„† Слава Ісусу Христу!

Дорогий Сину!

Доносимо Тобі, що коло нас невесела новина. Я вже лежу 3 місяці слабий. От їхав до ліса в подертих чоботах, бо нових нема за що справити, перемок, а тепер чіпив ся мене кашель і кольки, що й дихати не дає. Здаєсь час до землї... Кобим хоть Тебе ще раз побачив.

Прошу Тя, любий, Сииу, пришли як зможеш хоть 10 корон, може мав-

бим на лік, бо дома ані шелюга нема, а якось жаль вмирати.

Не вітцеви просити помочи у сина, наколи він сам до сего обовязку не почуваєсь, але вір мені, що дуже мені мусить бути гірко, коли Тебе о се прошу.

Довг, який я затягнув на шифкарту для Тебе, а вже сам сплатив, бо Мордко грозив ліцитацією.

Поздоровляємо Тя

Дмитро і Марія.“

І сей лист лишило камянне серце невдячного сина без відповіди. За кілька неділь не було вже кому відповідати, бо батько серед горя і недостатку переніс ся на другий сьвіт.

А Юрко?

Гуляв далі, пив та висьмівав се, що кождому повинно бути найдорожшим — то є свою сьв. віру.

Але все має свої границі.

— — — — — — — — —

Нині Великдень. На дворі аж пашить весною. Нарід спішить до церкви

на Службу Божу, аби подякувати Богу, що позволив дочекати того найкрасшого праздника — Воскресеня Христового. Замовкли на сей час американські поздоровленя: „Гальо!“ і и. а натомість чути: „Христос воскрес!“ — „Во істину воскрес!“

А в сусіднім, поблизькім жидівськім сальоні гуляє та пє Юрко зі своєю компанією.

Зачалось Богослужене, а по якімсь часї залунав голос дзвона, коли сьвященик вимовляв слова: „Прийміте, ядите...“

Почув сей голос дзвона Юрко і місто схаменутись, скочив запінений до жида і почав верещати пяним голосом на ціле горло:

— Давай менї гаріяп який лонч, може і я на щось заміню!

За хвилю повстала між пяними товаришами Юрка а ним якась сварка і один з них поцілив його фляшкою в голову.

Юрко упав на долівку брудного жидівського сальону залитий кровю.

Приїхав шпитальний віз і забрав раненого Юрка до шпиталю, однак привіз вже неживого, бо дістарши закаженя крови, помер по дорозі до шпиталю.

Ще того самого дня звіщали ті самі дзвони смерть нещасного Юрка.

Так скінчив доморослий Савл.

